

FABRICZY KOVÁCS MIHÁLY HUSZÁREZREDES
1724 - 1779
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELSŐ MAGYAR KATONÁJA
A KUTATÁS TÜKRÉBEN

Még nincs félszázada annak, hogy Pivány Jenő, az Egyesült Államokban működő, kiváló magyar pénzügyi szakember, az amerikai magyarság történetének egyik legkiválóbb kutatója, eredeti forráskutatás alapján kiderítette, hogy a gróf Pulaski Kázmér lengyel és amerikai szabadsághős által kezdeményezett, u.n. "Pulaski Légió" parancsnokló ezredese, "Michael de Kowatz" csak magyar lehetett. ?

Az 1930-as években aztán, Póka-Pivny Aladár, budapesti szabadalmi bíró, neves hadtörténész, és mások odaadó kutatómunkája során tisztázódott Kovács Mihály pályafutása: a jász-kun huszárezred fiatal zászlósából Nagy Frigyes porosz király "Pour le Merit"-tel és más kitiüntetésekkel ékesített huszárparancsnokává lett magyar tiszt áramai története, amely az Egyesült Államok függetlenségéért vívott harcban érte el végső fejezetét. Póka-Pivny és mások, számos általuk ellenőrzött eredeti okmányra alapított megállapítása szerint ez a Kovács Mihály 1724. augusztus havában született Karcagon, — és ez az az adat, amit a mai magyar történetírás az egész világon hitelesnek elismer (a születésnap adata nélkül).

Ennek a már jelentős és szétágazó kutatómunkának az összegezéseket, egyúttal pedig, amerikai vonatkozásban, komoly szempontok felvetésével, írta meg Révész Kálmán, az akkor még Verhovay Egylet néven ismert William Penn Fraternal Association főtitkára Kovács ezredesről szóló angolnyelvi tanulmányát. Ebben főleg az amerikai történészek részéről követelte Kovács Mihály magyarságának elismertetését.

Munkáját jelentősen megkönnyítette az a körülmény, hogy az "amerikai" és "európai" Kovács Mihály azonosságát igazoló adat kétségbevonhatatlanul kivilágított Kovács Mihály 1777. január 13.-án a franciaországi Bordeaux-ban keltezett és Franklin Benjamin párisi amerikai követen keresztül tulajdonképpen az Egyesült Államok Kongresszusához intézett latinnyelvi leveléből, amelyet Nt. Vasváry Ozón, az Amerikai Magyar Református Egyesület volt főtisztviselője, és az Amerikai Magyar Szövetségnek több éven át volt pénztárnoka talált meg a philadelphiai American Philosophical Society irattárában. Ebben Kovács magát "natione Hungarica", azaz a magyar nemzetből származónak mondja, egyben igéri, hogy az amerikai szabadság ügyét "fidelissimus ad mortem" (teljes hűséggel mindhalálig) fogja szolgálni.

Az ezekben az időkben, főleg Almási Balogh Dezső fáradozásából New Yorkban alakult "Kovács Mihály Társaság" (a második világháború ezt is elfújta) komoly lépéseket tett az amerikai magyar hagyományok ápolása terén, és része volt, például, a Függetlenség Sátor kaliforniai magyar szoborszművész (különben szintén karcagi születésű, mint Kovács Mihály) Kovácsot ábrázoló szobrainak és aomborműveinek létrehozásában.

A háborús és háború utáni zavarok miatt csak az 1950-es években kerülhetett sor arra, hogy — nem utolsósorban Bäckhay Bélának, az Amerikai Magyar Szövetség akkori főtitkárának fáradozásából — a legfelsőbb hivatalos amerikai szervek és intézmények is tudomásul vegyék Kovács Mihály magyarságát. Előbb a függetlenségi háború híseit nyilvántartó "Society of the Cincinnati" iktatta be, az Amerikai Magyar Szövetséggel közös rendezésben, hivatalos névsorába, most

már magyarként, az amerikai magyarság ekkorra már lelkesedéssel szívébe fogadott hőst. Az országsterete fellobbant lelkesedés során, amerikai magyar egyházak és egyesületek javaslatára, utcákat, tereket neveztek el Kováts ezredestől, más helyeken pedig "Kováts Mihály-emlékfákat" ültettek a hiséges amerikai magyarok.

Ezt követően az Egyesült Államok Kongresszusának szenátusa és képviselőháza "Joint Resolution" (együttes határozat) formájában örököltette meg Kováts Mihály emlékét. Az 1955. április 13.-án keltezett okirat a magyar hős halála következő, május 11.-ére eső évfordulójának napját "Colonel Commandant Michael de Kovats Memorial Day" - nek deklarálta, "on which the flag of the United States shall be displayed on all Government buildings, and inviting the people of the United States to observe such a day in schools and churches, or other suitable places with appropriate ceremonies in commemoration of the death of Colonel-Commandant Michael Kovats."

Az Amerikai Magyar Szövetség az erre következő pünkösöd hetében delegációt vezetett a dél-karolinai Charleston város "Citadella" néven ismert katonai akadémiajának innespégére: 1200 növények paradéján Mark W. Clark tábornok, az akadémia parancsnoka vette át az Amerikai Magyar Szövetség ajándékát, a Finta Sándor készítette bronz emléktáblát. Beszédében azt is bejelentette, hogy az akadémia egyik gyakorlóterét a Washington György főparancsnok által a Pulaski Légión "Master of Exercise"-ává kinevezett Kováts Mihály ezredestől nevezik el.

Az 1956-ban elemi erővel kirobbant magyarországi események egyszerűen az amerikai magyarság összes szerveinek, vezetőinek a figyelmét lekötötték, mindezen idejét, energiáját igénybe vették. Nemcsak ötvenezer magyar menekült befogadása, elhelyezése, új életbe indítása, hanem a sok, azóta felmerült, magyar és általános vonatkozású politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági probléma kikerülhetlenül kimosta az emlékezetből és érdeklődésből az 1956. előtti évek problémáit. Kováts Mihály ezredestől sem törődött többé senki úgy, mint azelőtt.

Azonban közeledvén Kováts Mihály születésének 250. évfordulója, bár csendben, de mégis feljullt néhány kutatási munkája. Újabb anyaggyűjtés is történt, népszerű cikkek is megjelentek. Számos új, ismeretlen adat merült fel, több, fontos Kováts-kézirat is előkerült, és sikerült megtalálni a Pulaski-Légió toborzó-szolgálatának a szövetség is. Számos magán- és hivatalos feljegyzés és jelentés újabban megismert anyaga teszi egyre teljesebbé az amerikai "Kováts story"-t. Az eddig átnézett népszámlálási jegyzékekből, keresztelési és házassági anyakönyvekből kiderült, hogy már az 1700-as évek utolsó felében, tehát Kováts Mihály amerikai katonai szolgálatának több mint két esztendeje alatt is, a tizenhárom gyarmat, később állam területén majdnem mindenfelé éltek magyarok: ez teljesen új, ritkán és bizonytalanul említett, de sohasem kitartott részlete az amerikai magyarság történetének. Hasonlóképpen teljesen új és nem kutatott vonatkozása ennek a kornak a Függetlenségi Nyilatkozat és azt követő politikai és katonai kiadványok magyarországi visszhangját bemutató irodalom, amelyből szintén sikerült találni fontos adatokat és műveket.

Mind ezek alapján végre nyugodt lélekkel hozzá lehetett fogni egy Kováts-életrajz könyvméretű, monografikus feldolgozásához. Ha megjelenik, Szathmáry Lajos, a világszerte ismert magyar étterem-tulajdonos és szakácsművészet-kutató támogató készségét is fogja alicsérni.

Vannak más tervek is. Ft. Dr. Béky Zoltán, tb. püspök, az Amerikai Magyar Szövetség igazgatósági elnöke egy Kováts-életrajzi eszméjét melengeti. Dr. Eszterhás István, a Katolikus Magyarok Vasárnapja főszerkesztője, már írja Kováts Mihályról szóló történelmi regényét. Lesznek az ifjúság és a nagyközönség számára készült könyvek is.

Nemrég jelent meg Dr. Bakó Elemér illusztrált angolnyelvi cikke "Most Faithful unto Death: The Story of Colonel Michael de Kováts of Hungary (1724-1779), Commandant of the Pulaski Legion" címen, egy új, washingtoni képes folyóirat, The American Bicentennial július-augusztusi számában. A cikk főleg az angol nyelven olvasók számára ismerteti a hős magyar tiszt élettörténetét. Ugyancsak dr. Bakó Elemér írta azt a megemlékezést, amely a Baltimorei Magyar Egyesület Értesítőjében jelent meg, a Kováts ezredes születési évfordulójaként esedékes augusztusi számban. A magyar egység további szép megnyilvánulásait előbb az Amerikai Magyar Szabadságharcos Szövetségnek az ohioi Youngstownban tartott vezetőségi ülése, utána pedig a kanadai magyar szervezetekkel már régebben megalakított Közös Magyar Küllügyi Bizottság szavazott jegyzőkönyvi köszönetet dr. Bakó Elemérnek angolnyelvi tanulmányáért.

Meg kell említenünk, hogy, bár szórványosan, és egyelőre minen országos program kialakítására vezető eredmény nélkül, már korábban is történtek megemlékezések és javaslatok Kováts Mihály születésének 250. évfordulóját illetőleg. Dr. Bakó Elemér, az Amerikai Magyar Szövetség kulturális bizottsági elnöki minőségében, már az Amerikai Magyar Szövetség 1973. szeptemberében New-Yorkban tartott igazgatósági ülésén felhívta a Szövetség és rajta keresztül az amerikai magyarság figyelmét a magyarság kötelességeire és lehetőségeire az "American Bicentennial" ünnepeivel kapcsolatban, amelyek között a Kováts Mihály érdeméhez kötött kötelességek és az abból eredő lehetőségek a legnagyobbak. E beszámoló során emlékünnepek, kiállítások és emlékkiadványok tervezésére is javaslatot tett. E javaslatokat a Szövetség igazgatósága elvben egyhanguan elfogadta, elrendelte a kulturális bizottsági elnöki jelentésnek az ülés jegyzőkönyvéhez csatolását, azaz a jegyzőkönyvvel együtt minen arra jogosult címzetthez (magánoshoz, egyesülethez és az amerikai magyar sajtóhoz) való eljuttatását, azzal a további utasítással, hogy a részletek meghatározása és végrehajtása tekintetében a Szövetség Intéző Bizottságának következő ülése döntson.

Ugyancsak dr. Bakó Elemér a tavaly novemberben Clevelanban ismét megrendezett Magyar Találkozóán, és az Arpa-Akadémia akkori közgyűlésén további javaslatokat terjesztett be a legelső, kiemelkedő magyar bevándorolt, Kováts Mihály születése évfordulójának alkalmából, javasolva, hogy 1974-et, mint az "Amerikai Magyar Hagyományok Évét" (Hungarian Heritage Year of America) ünnepelje az amerikai magyarság. Javaslatainak rövid leírása az Arpa-Akadémia Értesítője tavaszi számában jelent meg.

Ezek után, 1974. február 28.-án dr. Bakó Elemér részletes emlékiratot juttatott el az Amerikai Magyar Szövetség igazgatósági és intéző bizottsági elnökeihez, "Az Amerikai Magyar Szövetség közvetlen és távolabbi feladatai az 'Ethnic Heritage Studies Program' magyar vonatkozásainak tervezése, szervezése és megvalósítása tekintetében" címmel. Ez a memorandum, több más között, ismételten felhívta a figyelmet a Kováts-évfordulóval kapcsolatban teendőkre, különösen a kiállítással az Egyesült Államok alapításának 1976.-ban ránk váró ünnepeire, amelyekre már világszerte folynak az előkészületek.

Következőleg, az Amerikai Magyar Református Egyesület igazgatósága emlékezett meg Kováts Mihály érdemeiről, aztán pedig az Amerikai Magyar Szabadságharcos Szövetség washingtoni tavaszi bálja elevenítette fel, különösen a bál megváltozó értékés történelmi anyagával a magyar hős emlékéét. A Clevelani Magyar Szabadegyetem június 9.-én, vasárnap délelben rendezett Szent László ünnepi ebédén, a mogoróji csata (1074. március 14.) 900. évfordulójával kapcsolatban emlékezett meg Kováts ezredesről.

A közelmúltban Washingtonban, az Amerikai Magyar Szövetség helyi osztályának kezdeményezéséből felállított "Kováts Mihály Emlékbizottság" keretében, dr. Fűr Lajos elnökle alatt kijelölt rendező csoport most dolgozik egy, októberben megtartandó emlékvacsora műsorának részletein. Ezt valószínűleg követni fogják más, hasonló vagy más jellegű megemlékezések is.